

<style type="text/css"></style>

Asparagus officinale (Liliaceae)

01 Allmänt

Sparris är en flerårig växt som hör till liljeväxterna. Den är flerårig och har en starkt förgrenad rotstock som kan bli 40 - 50 år gammal. År 1940 grävdes i Danmark en 11 år gammal sparrisplanta upp, med 673 tjocka, köttiga rötter och 197 knoppar, som kunde utvecklas till skott. Det är tack vare de näringsfyllda rötterna och de många knoppnagen som sparrisen klarar av att producera så mycket skott redan tidigt på våren. Så länge man fortsätter att skörda växer det fram nya skott från sovande knoppar, så länge plantan har tillräckligt med reservnäring.

Stängeln - sparrisens ovanjordiska del - är rikt förgrenad och bildar ett yvigt "gräs" av nålfina bladbildningar, som ger plantan ett vackert gracilt utseende. Sparris kan mycket väl odlas som bakgrund i en rabatt eller som solitär i gräsmattan. På senhösten blir bladverket först gult, sedan orangegult. Under blomningen i juli besöks sparrisen flitigt av bin.

Sparris har både han- och honplantor. Man kan se skillnad på dem genom de ärtstora bär som utvecklas på honplantan, och som vid mognaden blir orangeröda. De är inte direkt giftiga men innehåller bitterämnen och kan ge kontakteksem.

Odlingen av sparris är väldigt gammal. I en egyptisk grav från 3000-talet f Kr visas på en väggmålning en offerkorg med frukt och grönsaker. Överst i korgen ligger en bunt med sparris. Från medelhavsländerna spreds sparrisen sedan till Europa, Amerika, Ostasien och Australien.

I Sverige har sparrisen odlats som kulturväxt sedan mitten av 1600-talet. Första gången den omnämns är i **Petri Jonae Örtabok** från 1654, där den kallas Spargen. Sparrisen odlades mest vid slott och herrgårdar. Först i slutet av 1800-talet började yrkesodlingen i vårt land.

02 Näringsvärde

Näringsvärde i 100 gram ätlig produkt enligt Livsmedelstabell från Statens Livsmedelsverk 1993:

Energi (exkl. fibrer)	97 kJ	23kcal
Vatten	92g	
Aska	0,8g	
Protein	3,1g	
Fettsyror, mättade	0,1g	
Fettsyror, fleromättade	0,1g	

Kolhydrater (ej kostfibrer)	2,2g
Kostfibrer	1,5g
Betakaroten	250,0 mikrogram
Retinolekv.	58,0 mikrogram
A-tokoferol	2,0 mg
Tiamin	0,11 mg
Riboflavin	0,12 mg
Niacin	1,1 mg
Vitamin B6	0,15 mg
Niacinekv	1,6 mg
Folacin	119,0 mg
Askorbinsyra	33,0 mg
Natrium Na	2,0 mg
Kalium K	300,0 mg
Kalcium Ca	22,0
Fosfor P	52,0 mg
Magnesium Mg	18,0 mg
Järn Fe	0,7 mg

ZinkZn	0,9 mg
--------	-----------

03 Utsäde

Grön sparris och blek sparris är inte två olika sorter. All grön sparris kan blekas om man täcker över den. Men vissa sorter anses vara bättre till odling av grön sparris därför att skotten innehåller mer klorofyll, vilket ger grönare och nyttigare skott).

Mary Washington. Medeltidig sort lämplig i första hand som bleksparris. Härdig och bördig under en lång följd av år. Mycket god motståndskraft mot sparrisrost.

Gijnlim F.1. En av de mest odlade sorterna i dag. Medel-tjocka skott av mycket god kvalitet. Denna sort ger bara hanplantor, vilket ger bästa skörd. Kan odlas för både blekning och som grön. Kraftig i växten och utvecklas snabbt på våren.

Fantasy F. 1. Dansk sort som är avsedd för odling av grön sparris. Cirka 15 procent av plantorna får svagt violetta skottspetsar och kan fränsorteras före utplantering. Härdig.

04 jordmån, läge, pH

Sparris är en värmekrävande växt och det är bra med en varm, vindskyddad plats för odlingen. I öppen terräng bör skyddsväxter planteras.

Traditionellt sägs sparrisen behöva en lätt, genomsläpplig, välgödslad och mullhaltig sandjord. Detta gäller i hög grad den blekta sparrisen som ju täcks över med jord. Skotten skall då leta sig upp genom jordhögen och inte störa på alltför mycket hinder. Den gröna sparrisen däremot växer ju ovan mark och klarar därför att växa i något tyngre jord. Jorden måste vara väldränerad och innehålla rikligt med kalk, pH 7-7, 5.

05 Samodling / Växtföljd

Eftersom man i kommersiell odling planterar sparrisen med stora avstånd -30-40 centimeter i raden men 120-150 centimeter mellan raderna för att komma åt att bearbeta - kan man mycket väl de första åren odla andra kulturer mellan raderna. För att detta skall fungera och för maximal solbestrålning bör raderna ligga i nordsydlig riktning. Sparris trivs med basilika, dill, kål, persilja, sallat och tomater. Eftersom sparris är flerårig kan den inte ingå i växelbruket. Bättre är det då att finna en annan plats för den i odlingen.

06 Sådd / Plantering

De flesta husbehovsodlare köper plantor. De säljs vanligen på våren efter att ha lagrats uppgrävda under vintern. Varje planta består av en mängd köttiga och näringsrika rötter krönta med en krona av skott.

Fröet sås tidigt på våren i kallbänk eller på en varmt belägen frilandsbädd med 20-30 centimeters radavstånd. Så tunt och gallra sedan till ett plantavstånd på 6-7 cm. På hösten täcks bäddarna med halm, löv eller dylikt för att skydda plantorna och underlätta omplanteringen följande vår.

En annan metod är att så i krukor i februari med 2-3 frön i varje. Spara en av plantorna i varje kruka och plantera ut dem på friland med 15 centimeters avstånd. Året därpå i maj flyttas plantorna till växtplatsen.

1 gram frö ger ca 35-45 fröer. Groningstiden är 2-4 veckor. Så i växthus eller inomhus redan i januari - mars. Så i bänk så tidigt som möjligt. Omskolning sker i mars-april.

Plantorna sätts vanligen ut som ettåriga, men man kan också vänta och därmed få möjlighet att sortera bort honplantorna, vilka mot hösten i regel utvecklat sina röda frukter. Fördelen med detta är att hanplantorna lär ge högre skörd. Nackdelen är att tvåårsplantorna har svårare att etablera sig, och att det tar längre tid att få igång sin odling. Utplanteringen bör ske tidigt på våren så snart de unga plantorna börjar visa livstecken. Plantera endast i varmt och soligt väder. Vid en skottlängd på 3 cm har plantorna lättast att rota sig. Använd endast friska och starkvuxna exemplar med minst 7-8 rötter. Småplantor med en vikt understigande 25 gram bör ej användas.

Radavståndet skall vara ganska stort, 120-150 centimeter och med 30-40 centimeter mellan plantorna, i kommersiell odling. I en liten trädgård kan det räcka med 45 centimeter mellan och i raderna. Tätare plantavstånd ger större skörd av alltför tunna skott.

Planteringen är enkel. Gör en fåra ca 20 cm djup och forma små högar (cirka 8 cm höga) med jord som du breder ut respektive sparrisplantas rötter på, så att de vilar som en spindel över högen. Täck sedan med 2-4 cm jord över kronan och fyll sedan successivt på med mera jord tills djupet är 10 cm. Jorden bör vara fri från ogräs och gödslad. När skotten vuxit upp bör du snarast täcka jorden med gräsklipp, gammalt hö, färsk tång eller dylikt för att skydda från uttorkning och hindra ogräset.

07 Odling

Den gröna sparrisen är mycket lättodlad och lättskött. Den odlas på plan mark och ingajordvallar behövs. Ogräskontrollen kan klaras med täckmaterial och skörden kräver inga specialverktyg.

Under de första två åren måste dock plantorna få stå orörda och någon skörd bör inte tas förrän tredje året efter planteringen. Sparrisen måste nämligen ha tid på sig att bli tillräckligt stark för att klara skörden. Av samma anledning är det viktigt att inte skörda för länge, utan nöja sig med att ta av skotten fram till midsommar.

Att anlägga en riktig sparrislist kräver mycket arbete, men kan sedan ge en oavbruten skörd i 15-20 år.

08 gödsling

Vid nyplantering av en sparrisodling rekommenderas att året innan Utplanteringen förbereda jorden med stallgödsel eller färsk tång:

Mylla ner cirka 4 kg per kvadratmeter på hösten året innan. Om du inte odlar någonting alls där sommaren innan kan den tänkta platsen täckas med organiskt material eller jorden bearbetas för att bli kvitt fleråriga ogräs. Jorden bör luckras till ett djup av 40 - 50 cm. Efter att plantorna kommit upp är sparrisen i fortsättningen lättskött.

Sparrisen har mindre behov av näring än de flesta andra köksväxter. I den lilla odlingen kan det nästan räcka med att tillföra jorden näring med hjälp av täckmaterial. Gräsklipp, gammalt hö, färska löv och färsk tång till exempel. Används halm, torra löv, torr tång, sågspån eller dylikt bör dessa kompletteras med lite torkad höngödsel, eftersom dessa material är kvävefattiga och kan stjåla kväve från jorden för sin nedbrytning. Täckmaterialet bör inte ligga så tjockt att det hindrar jordens andning. Våta löv ensamt kan bilda en tät filt och bör därför blandas ut med annat.

09 Bevattning

Sparrisplantorna är ömtåliga för uttorkning de första åren efter utplantering. Marktäckning är därför bra också av detta skäl.

10 Växtskydd

Sparris brukar inte besväras av särskilt många insekter. **Sparrisrost** är dock en svampsjukdom att se upp med. I förebyggande syfte kan man på hösten hugga ner skotten med så låg stubb som möjligt och forsla bort eller bränna av resterna. Denna åtgärd underlättar även för skörden året därpå. Skärs skotten av innan bären hunnit mogna slipper man också vildskott.

Sorten Mary Washington har en viss resistens mot sparrisrost.

11 Skörd

Grönsparris skördas från den tredje våren, då skotten bryts av vid markytan när de nått en höjd av 15-20 centimeter. Längre skott blir träiga vid basen. I en mindre odling kan det räcka att gå över beståndet varannan dag, men inte längre. Än fram till midsommar, annars kan plantan försvagas såpass att den dör.

12 Förvaring

Sparris bör ätas så färsk som möjligt. Det går dock bra att förvara skotten i en plastpåse i kylskåpet en tid. Sparris som inte går åt genast kan också frysas efter förvällning.